

ETXEBERRIA, Hasier. *Arrainak ura baino.* Kutxa gizarte ekintza, 1999, 140 or.

Luis Mari MUJICA

Hasier Etxeberria idazle ezaguna da, jadanik, euskal literaturaren esparruan, eta bere sorketa literarioak Islada izan du kazetaritzan eta telebistako saloetan ere (*Zopa Haundi, Fahrenheit, Ez dago larrosarik* eta antzekoak alpagarri...). *Arrainak ura baino* sorketak 1998ko IRUN HIRIA saria jaso zuen eleberraren saillean. Gaur egun eleberririk kontzeptua oso lasaka hartzen da maiz, nobelaren esparruan edozein jalgitze literario (fabulazio eta deskripzio esperimentalistarekin lotua...) eskaintzen delarik. Euskal alorrean badira berrikitan eleberririk bezala nekez alpa daitezkeenak. Esperimentalismo narratibo batzuen aurrean kritikagoak izan beharrean gaude. Eleberririk -ez hainbeste alde formaletik, baina bai sareduaren aldetik- eskakizun gehiago egin behar zaio, bestela edozein orri-pilaketa eleberririk gerta daiteke. Posmodernismoak -eta forma ez ohizkoen ausardiak- bete-behar minimo batzuk eskaintu behar lituzke. Hain zuzen, hau adieraztean Etxeberriaren eleberririk derrigo-

rrizkoa -edo taluzkoa- deritzogun saredua hori ongi garatu duela espresatu nahi dugu. Beraz, hemengo eleberririk maitemindu baten trama psikologikoaren mamitzea dela esanenu genuke, hau da, gertakizun psikologirik batzuen alitzinean islaturirik fabulazirik koherente eta ongi eraman bat. Azkue ginekologoaren -eta protagonistaren- autoestimuek eskatzen dio eleberririk honetako istorioa harikatzea, hots, Hansen aurrean (Rita emazteak...) sentitzen duen deserosotasun psikologirik endekagarri gaunditza. Hori da eleberririk azpiko hildo nagusia, protagonista ekintza deitoragarriak egitera bultzaten badu ere. Gainera, tramak euskal kosntestualizazirik du, hau da, egungo euskal egitate sozialean hainbesteko oihartzun ukan duen terrorismoarena arrastoa. Hemen indarkeriaren fazeta bat eskaintzen zaigu, baina modutentso orjinalanean (Ironiaz eta umorez) garatua.

Tramaren muina protagonistak bere burua Rita emaztearen gu-

txiespen eta eskapatze aldartetatik salbatzeko fubulatze-korapilo bezala adierazten zaigu. Eleberrian zama psikologikoa nagusia da, nahiz erremateak ondorio latzak ukan, guztia ekintza odoltsu eta krudel batean askatzen baita -ertz batetik-. Bestetik, protagonista bere buruarekin lasai eta laket geratzen da; urteetarako kartzelan dagoen Hansi emaztea kentzeaz gain, Ritarekiko atxikimendu psikologikoaren inferentziak ongi markatzea lortzen da. *Arrainak ura baino* eleberria pertsona baten nortasun-faktoreak bortizteko trama bezala ulertzen da, Azkue ginekologoak bere auto-estimua eskaturikoaren erremate karamilatsua luzatzen digulako modu aski garatuan. Rita Zabaleta -Hans Lauer terrorista sonatuaren emaztearekin- maitamintzeak medikuari mundu berria sortu dio, baina lorpenaren prezioa galtza da, Ritaren lehen senarrak itzal handia baitzuen emaztearengan. Eleberri guztia Ritaren estimua Azkue medikuarekiko (lehen senarraren goi gradora) nola jaso isladatze frenetikoan datza.

Dudarik gaebe, eleberri baten trama ongi eramateko fabulazio-sareak menderatu behar dira. Ez da aski erlato-pilaketa bat egitea, neoxa behar da. Alde formal horren aldetik eleberri hau ongi eralkia dago, sare nagusia ez-ezik, errematera doan ildo arduraz eramaten asmatzen duelako -nahiz batzuetan tentsioak gainbeherak ukan-.

Bertan azaltzen den idazkera xumea da, hiztegiaren barrokismo-

rik gabekoa, eta ballapide literarioetan -deskribapen fisiko batzuen kasuan ere- autoreak pasartea konparazioz amaitzeko joera nabarmentzekoa da. Titulua bera konparazio batetik hartua dago, hots, *Itsoan laño dago* kantu ezagunaren bertso batetik, alegia *arrainak ura baino... delakotik*. Teknika bera atzematen dugu "haur nekatuek bezala egin nuen lo, *nola harri koskorrak bere lekuan*" (128) dioenean. Beste hainbeste bizitzaren transzendenzia-mota bat adierazterakoan: "Gauza guztien gainetik bizi naiz barez harrez geroztik, erabateko borbiltasunean, *nola izarra ekialdean*" (133). Hemen *izarra* dena, beste batean *sagua* izanen da, eta, orobat, *zapoa* edo *eulia*. Ikusten da, irudiak, metaforak, konparazioak eta beste ballapide literarioak itzurtzekoan materiale aski herrikolak -eta ez oso distante eta kontzeptualak- erabiltzen dituela. Alpatzeko da, era berean, perpausak egiteko era aski malgu eta luzea azaltzen duela, emankorra, nahiz ez iritsi halako luzadura erosoetara. Honetan, berhabada, ez da hain modernoa gure eleberria, ezen eta Umbral edo Cela baten prosa irakurtzean, adibidez, idazkera ahozko espresaren oso hurbilekoa dela konturatzen gara, bai puntuazioa, bai perpasuaren hedadura, eta baita idelmultzoen molde erabat askea ikusita ere.

Argudioari dagokionez, gogoratzekoak dira Azkue ginekologoaren aldarteak, lehenengo pertsona kartzela bateko gelatik idatziak. Emakumearen alderdi psikologikoa

ongi garatuta daude Ritaren erreakzio nabarretan; emetasun edo feminitate xume baten mesedetan zarkadura eta mintzo gordinegiak alboratzen ditu autoreak. Hans terroristaren patu txarra nabarmen bere burua ziegan egotera gaitzetsia ikustean (eta ondorioz erremate penagarri bezala bere buruaz beste egiten duenean...). Pertsonalen trazo narratiboetan sorpresa dago (nahiz eta ez behar adineko mugimenduz...); gizabanakoen kontrasteak, joerak eta erremateak lido txukunean ematen dira. Batez ere, Ritaren barne burruka -eta Azkue doktorearen estimu-arazoak direla-Madrilgo Burtsako eralkuntza erraldola suntsitzeko erabakia hartzerakoan askatzen dira sare guztiak.

Lehen esan dugunez, eleberri hau, batez ere, aire psikologikoz mamitzen da, eta auto-estimuzko behar pertsonal baten askapen da. ETaren eta euskal eremuko kontestualizazioak bizitasuna damailo erlatoari, kanpoko guztia arazo psikologiko baten tramaren saretik eralkiz ("Zerbait egin beharra neukan baina, zer egin, ordea?..", "Kezka horretxi lrtzenbiderik aurkitu ezinda egon nintzen ondorengo hiru hilabetee-

tan. Ez atzera eta ez aurrera, inolako erabakirik ezin hartu ibilli nintzen, putzuan geratutako izkira bezala" (hemen ere golan alpaturiko konparazioen tankerako zerbait (norberaren balta= *putzuko izkira*, besteetan *harria*, *sagua*, *eulla* edo *zapoa* delarik).

Eleberriaren alderdi laxoen artean, beharbada, orri batzuetako estiloaren nagitasuna apunta daiteke. Eleberri modernoan, autore batzuegan, oso argia da pasarteak ebaki edo zesuratzeke joera (horrela sorpresa-ahalmena areagotuz... Ikus, adibidez, Fr. Umbral baten estilo erabat zuzen eta txokantea, nahiz nexoa beti ez ongi zaindu). Jokaera etentzaille horrek freskotasuna ematen dio testuari, ha-hemen. Eleberri hau, alde horretatik, klasikoa da, fabulatze-ildoetan orekatuagoa, beti ere idazkeraren sorpresari baino gehiago nexoari garrantzia ematen zaiola.

Laburbilduz, esan dezakegu *Arrainak ura baino* eleberria gomen-dagarria egiten dela Irakurketarako, eta gizonaren baitan -hemen maitaminduaren barnean- ukan daitezkeen auitoestimuarazoak era orjinallean askatzeko parada dela.